

Indholdsfortegnelse

Forord 17

Anvendte forkortelser 19

Kapitel 1. Baggrund: Menneskerettighedernes historie og ideologi 21

1. Baggrunden for Den Europæiske
Menneskerettighedskonvention 21
2. Rids af menneskerettighedernes historie 22
 - 2.1 Menneskerettighedstankens filosofiske rødder 22
 - 2.2 Tidlige forløbere i Middelalderen 23
 - 2.3 Forfatningssikrede rettigheder 23
 - 2.4 International beskyttelse af menneskerettigheder 24
 - 2.5 Den Europæiske Union og menneskerettighederne 25
 - 2.6 National styrkelse af menneskerettighedsbeskyttelsen 26
3. Menneskerettighedernes værdigrundlag og indre
sammenhæng 27
- Litteratur 29

Kapitel 2. EMRKs fortolkning og indhold 30

1. Fortolkningsstil og -metoder 30
 - 1.1 Rettighedens ordlyd, formål og »ånd« 31
 - 1.2 Rettighedens forarbejder og samfundsudviklingen 32
2. Overordnede fortolkningsprincipper 33
 - 2.1 Effektiv rettighedsbeskyttelse 33
 - 2.2 Balance mellem rettigheder og samfundshensyn 34
 - 2.3 Et demokratisk samfund 35
 - 2.4 En retsstat – »the rule of law« 36
3. Hvem er beskyttet af rettighederne? 37
 - 3.1 Udgangspunktet: Alle mennesker 37
 - 3.2 Borgerrettigheder gælder kun for statsborgere 37
 - 3.3 Beskyttelsen kan variere afhængig af alder, anstaltsforhold,
stilling m.v. 38

- 4. Hvem er forpligtet af rettighederne? 38
 - 4.1 Staten – enhver offentlig myndighed – er forpligtet 38
 - 4.2 Private er ikke forpligtet 39
- 5. Hvad forpligter rettighederne til? 40
 - 5.1 Rettighedernes indhold (rettighedstyper) 40
 - 5.2 Statens negative og positive forpligtelser 41
- Litteratur 43

Kapitel 3. Begrænsninger i EMRKs rettigheder 44

- 1. Hvorfor må der være grænser for individets rettigheder? 44
- 2. En rimelig balance mellem rettigheder og andre hensyn (proportionalitet) 45
 - 2.1 Proportionalitetsprincippet som generelt retsprincip 45
 - 2.2 Proportionalitetsprincippet og karakteren af de modstående hensyn 46
 - 2.3 Proportionalitetsprincippet og rettighedens »kerne« 48
 - 2.4 Proportionalitetsprincippets udmøntning i forskellige begrænsningstilfælde 49
- 3. Rettighedsbegrænsning gennem afgrænsning 49
 - 3.1 Afgrænsning af »absolutte« rettigheder 50
 - 3.2 Afgrænsning af statens positive forpligtelser 50
- 4. Rettighedsbegrænsning gennem indgreb 51
 - 4.1 Foreligger der et indgreb? 52
 - 4.2 Er indgrebet lovligt (hjemmelskravet)? 53
 - 4.3 Forfølger indgrebet et legitimt formål? 54
 - 4.4 Er indgrebet »nødvendigt i et demokratisk samfund« (proportionalt)? 55
- 5. Fravigelse af rettigheder i nødretstilfælde (derogation) 57
- 6. Forbud mod misbrug af rettigheder 59
- 7. Afkald på rettighedsbeskyttelse – samtykke, aftale m.v. 61
 - 7.1 Kan individet give afkald på sine rettigheder? 61
 - 7.2 Hvilke kvalitative krav må stilles til et afkald? 64
- Litteratur 65

Kapitel 4. EMRKs stilling i dansk forfatningsret 66

- 1. EMRK og menneskerettighedernes funktion i forfatningsretten 66
- 2. EMRKs status i dansk forfatningsret 67
 - 2.1 EMRKs status som international konvention 67
 - 2.2 EMRKs betydning ved fortolkning af Grundloven 69

- 2.3 EMRK som udtryk for uskreven dansk forfatningsret? 70
- 3. Kan EMRK have direkte virkning mellem private (horisontal virkning)? 72
 - 3.1 Indirekte virkning – dansk ret fortolkes i overensstemmelse med EMRK 72
 - 3.2 Direkte virkning – EMRK som selvstændigt grundlag for krav mod private? 73
- Litteratur 75

Kapitel 5. Retten til personlig frihed 77

- 1. Indledning 77
- 2. Foreligger der en »frihedsberøvelse«? 79
 - 2.1 Klare tilfælde 79
 - 2.2 Vurdering af tvivlsomme tilfælde 80
 - 2.3 Indebærer ændrede vilkår for frihedsberøvelse en ny frihedsberøvelse? 82
 - 2.4 Betydningen af samtykke 83
- 3. Har frihedsberøvelsen hjemmel? 83
- 4. Er frihedsberøvelsen foretaget efter den foreskrevne procedure? 84
- 5. Varetager frihedsberøvelsen et legitimt formål? 85
 - 5.1 Afsoning af fængselsstraf m.v. (litra a) 85
 - 5.2 Gennemtvangelse af vidnepligt, blodprøve og andre lovpligter (litra b) 86
 - 5.3 Mistanke om eller forebyggelse af forbrydelse (litra c) 87
 - 5.4 Tvangsfjernelse og anden frihedsberøvelse af børn og unge (litra d) 88
 - 5.5 Frihedsberøvelse af sindssyge, smitsomt syge, alkoholikere, narkomaner og vagabonder (litra e) 89
 - 5.6 Udlændinge, som søger asyl eller begæres udvist (litra f) 91
- 6. Er frihedsberøvelsen nødvendig og forholdsmæssig (proportionalitetskravet)? 91
- 7. Er domstolsgarantierne ved frihedsberøvelse overholdt? 92
 - 7.1 Anholdelse og varetægtsfængsling på grund af mistanke om kriminalitet 93
 - 7.2 Afsoning af fængselsstraf m.v. 94
 - 7.3 Frihedsberøvelse uden for strafferetsplejen – sindssyge, børn, udlændinge, smitsomt syge, berusere m.fl. 97
- Litteratur 98

Kapitel 6. Retten til en retfærdig rettergang 99

1. Indledning 99
2. Artikel 6's anvendelsesområde 100
 - 2.1 Straffesager 101
 - 2.2 Sager om »borgerlige rettigheder og forpligtelser« 102
3. Adgang til domstolsprøvelse 103
4. En »retfærdig rettergang« (overbegrebet) 104
5. Ret til en uafhængig domstol (stk. 1) 105
6. Ret til en upartisk domstol (stk. 1) 107
7. Ret til en offentlig rettergang og dom (stk. 1) 110
 - 7.1 Offentlighed under sagen 110
 - 7.2 Offentlig domsafsigelse 111
8. Ret til afgørelse inden for en rimelig frist (stk. 1) 111
9. Særlige krav til straffesager 113
10. Retten til et effektivt og ligestillet forsvar 114
 - 10.1 Ret til underretning om anklagen (stk. 3, litra a) 115
 - 10.2 Ret til forsvarerbistand (stk. 3, litra c) 115
 - 10.3 Ligestilling mellem forsvar og anklagemyndighed (stk. 1 og 3, litra b og d) 116
 - 10.3.1 Lige adgang til sagens dokumenter 117
 - 10.3.2 Lige adgang til at indkalde og afhøre vidner 119
 - 10.4 Ret til tolkebistand (stk. 3, litra e) 123
11. Uskyldig indtil andet er bevist – uskyldsformodningen (stk. 2) 124
 - 11.1 Beviset for skyld 124
 - 11.2 Udtalelser om den anklagedes skyld før dom 124
 - 11.3 Oplysning om den anklagedes tidligere straffedomme 125
 - 11.4 Mistanke om skyld efter frifindelse eller opgivelse af straffesagen? 125
 - 11.5 Erstatningsansvar efter frifindelse for straf? 127
12. Retten til ikke at udtale sig – beskyttelse mod selvinkriminering (stk. 1) 128
 - 12.1 Den sigtedes ret til ikke at udtale sig 128
 - 12.2 Beskyttelsen imod selvinkriminering og almindelige oplysningspligter 130

Litteratur 131

Kapitel 7. Retten til privat- og familieliv 132

1. Indledning 132
 2. Artikel 8 – beskyttelsens indhold og grænser 133
 - 2.1. Artikel 8's anvendelsesområde 134
 - 2.2 Artikel 8's grænser – indgreb i privat- og familielivet 134
 - 2.3 Statens pligt til at beskytte privat- og familielivet 136
 3. Privatlivet 136
 - 3.1 Hvad omfattes af begrebet »privatliv« 136
 - 3.2 Seksualiteten 138
 - 3.3 Private papirer og genstande 139
 - 3.4 Beskyttelse af personoplysninger 139
 - 3.5 Overvågning af personer 142
 4. Familielivet 142
 - 4.1 Hvad omfattes af begrebet »familieliv« 143
 - 4.2 Ægteskab og stiftelse af familie 145
 - 4.3 Forældre og børn 146
 5. Hjemmet 149
 - 5.1 Hvad omfattes af begrebet »hjem«? 150
 - 5.2 Husundersøgelse (ransagning) 151
 - 5.3 Tvangsflytning 152
 - 5.4 Boligejere og -lejeres økonomiske interesser 153
 6. Kommunikation 154
 - 6.1 Hvad omfattes af begrebet »korrespondance«? 154
 - 6.2 Aflytning af kommunikation 154
 7. Særligt om udlændinges ret til privat- og familieliv 155
 - 7.1 Udvisning på grund af kriminalitet 156
 - 7.2 Familiesammenføring 160
 8. Særligt om indsattes ret til privat- og familieliv 161
 - 8.1 Indsattes privatliv 162
 - 8.2 Indsattes familieliv 162
 - 8.3 Indsattes »hjem« (cellen) 163
 - 8.4 Indsattes kommunikation (korrespondance) 163
- Litteratur 164

Kapitel 8. Retten til religionsfrihed 165

1. Indledning 165
2. Hvad er en »religion« eller »tro«? 166
3. Den indre religiøse overbevisning er absolut beskyttet 167
4. Friheden til at udøve sin religion 168
 - 4.1 Religionsudøvelsens former 168

4.2 Ikke enhver religiøst motiveret aktivitet	169
4.3 Grænser for en religiøs tolerance – den sekulære stat	170
5. Begrænsninger i den fri religionsudøvelse	171
5.1 Foreligger et »indgreb« i religionsudøvelsen?	172
5.2 Afvejningen mellem religionsfrihed og andre hensyn	172
5.3 Statens pligt til at beskytte den fri religionsudøvelse	175
6. Skoleundervisning skal respektere forældrenes religiøse overbevisning	176
7. Forbud imod diskrimination på grund af religiøs overbevisning	178
8. Religionsfriheden og den danske statskirkeordning	182
Litteratur	185

Kapitel 9. Retten til ytrings- og informationsfrihed 186

1. Indledning	186
2. Ytrings- og informationsfrihedens indhold	188
2.1 Ytringsfriheden	188
2.2 Informationsfriheden og mediernes særlige rolle	189
2.3 Statens pligt til at beskytte ytrings- og informationsfriheden	190
3. Ytrings- og informationsfrihedens grænser	190
3.1 Forudgående eller efterfølgende indgreb?	191
3.2 Angår ytringen/reportagen et emne af offentlig interesse?	192
3.3 Er ytringen/reportagens indhold sagligt eller unødigt krænkende?	193
3.4 Ytringens/reportagens form	193
3.5 Ytringens/reportagens formål	194
3.6 Ytringens/reportagens målgruppe	194
3.7 Ytringens/reportagens udbredelse og virkemidler	194
4. Ytringsfrihed og beskyttelse af personers ære	194
4.1 Sondringen mellem beskyldninger og meningstilkendegivelser	195
4.2 Kritik af politikere og regeringen	198
4.3 Kritik af politiet og andre offentlige myndigheder	198
5. Ytringsfrihed og beskyttelse imod had og forhånelse	199
5.1 Ytringer om vold	200
5.2 Hadefulde og forhånende ytringer om minoriteter	200
6. Ytringsfrihedsprivilegiet for politikere og medier	202
6.1 Politikeres udvidede ytringsfrihed	202

6.2 Mediernes udvidede ytringsfrihed	203
7. Ansattes ytringsfrihed	203
7.1 Offentligt ansatte	204
7.2 Privatansatte	205
8. Ytringsfrihed i reklamer og den offentlige moral	206
9. Informationsfrihed:	
Mediernes uafhængighed og pluralisme	208
9.1 Forbud mod statslig styring og kontrol	208
9.2 Krav om tilladelse til radio- og TV-virksomhed	209
9.3 Sikring af mediepluralisme og adgang til medierne	209
10. Informationsfrihed: Mediernes opsøgende arbejde og individets privatliv	211
10.1 Mediereportager som krænker individers privatliv	211
10.2 Når medierne »går med ind« på privat område	212
10.3 Mediernes brug af »under cover« metoder	213
11. Informationsfrihed: Mediernes videreformidling af andres udtalelser	214
12. Informationsfrihed: Mediernes ret til at beskytte deres kilder	215
13. Mediernes særlige pligter og ansvar	216
Litteratur	217

Kapitel 10. Retten til forsamlingsfrihed 219

1. Indledning	219
2. Hvad er en forsamling?	221
3. Kun »fredelige« forsamlinger er beskyttet	224
4. Forsamlingsfrihedens indhold	225
5. Krav om forudgående anmeldelse af offentlige møder og demonstrationer	227
6. Indgreb i forsamlingsfriheden	228
6.1 Indgrebstyper	229
6.2 Forbud/opløsning – navnlig ved fare for den offentlige fred	230
6.3 Mindre vidtgående begrænsninger	231
6.4 Indgreb rettet mod forsamlingens ytringer?	233
7. Pligten til at fremme og beskytte forsamlingsfriheden	235
7.1 Politibistand til trafikregulering m.v.	236
7.2 Politibeskyttelse imod mod-demonstrationer	236
Litteratur	238

Kapitel 11. Retten til foreningsfrihed 239

1. Indledning 239
 2. Hvad er en forening? 241
 3. Friheden til at danne og drive foreninger 242
 - 3.1 Foreningens dannelse og fortsatte eksistens 242
 - 3.2 Foreningens virke 244
 4. Særligt om forbud mod/opløsning af politiske partier 245
 - 4.1 Politiske partier kan normalt ikke forbydes/opløses 246
 - 4.2 Politiske partier som virker ved vold m.v. 246
 - 4.3 Politiske partier hvis formål er uforenelige med demokratiske principper 247
 - 4.4 Kravene til bevis for et anti-demokratisk formål 248
 5. Friheden til at være medlem af en forening 249
 6. Friheden til at stå uden for en forening 250
 - 6.1 EMDs anerkendelse af den negative foreningsfrihed 250
 - 6.2 Lovbestemt medlemspligt 252
 - 6.3 Medlemspligt som følge af private aftaler 252
 7. Særligt om fagforeningstvang på arbejdsmarkedet 253
 - 7.1 Omfanget af beskyttelse imod fagforeningstvang 254
 - 7.2 Lovbestemt pligt til medlemskab af en fagforening 255
 - 7.3 Pligt til medlemskab som følge af kollektiv aftale 255
 - 7.4 Indirekte fagforeningstvang gennem pression 258
 - 7.5 Tvungen partistøtte via fagforeningskontingentet 259
- Litteratur 260

Kapitel 12. Retten til ikke at blive diskrimineret 261

1. Indledning 261
2. Artikel 14 – et diskriminationsforbud inden for EMRKs område 263
3. Hvornår foreligger der diskrimination? 265
 - 3.1 Foreligger der forskelsbehandling? 265
 - 3.2 Forfølger forskelsbehandlingen et legitimt formål? 267
 - 3.3 Er forskelsbehandlingen rimelig i lyset af formålet (proportionalitetskravet)? 268
4. Direkte diskrimination (begrundelsen) 268
 - 4.1 Generelt forbudte kriterier (»suspekter kriterier«) 268
 - 4.2 Andre kriterier 273
5. Indirekte diskrimination (virkningen) 274
6. Positiv særbehandling – forskelsbehandling for at udjævne ulighed 276

7. Pligt til forskelsbehandling? 277

Litteratur 278

Den Europæiske Menneskerettighedskonvention (uddrag) 279**Generel litteratur 292****Domsregister 293****Stikordsregister 305**

Forord

Denne bog søger at opfylde behovet for en dansk lærebog om Den Europæiske Menneskerettighedskonvention; dansk ikke alene i sproglig forstand, men også derved, at den fokuserer på de rettigheder i Konventionen, som har særlig praktisk betydning i dansk ret, og sammenholder disse med dansk lovgivning og retspraksis.

Bogen kommer på et tidspunkt, hvor menneskerettighederne befinder sig i en brydningstid: Netop som man var begyndt at diskutere, om den dynamiske udvikling medførte en risiko for udvanding af menneskeretsbegrebet, ser man i de seneste år – både internationalt og herhjemme – at der stilles spørgsmålstegn ved selv elementære menneskerettigheder. Tidsånden bekræfter, at kampen for menneskerettighederne aldrig vindes helt, men til stadighed må udkæmpes.

Jeg har i arbejdet med bogen modtaget nyttige oplysninger og råd fra en række personer, både i og uden for universitetsmiljøet. Jeg takker dem alle under mottoet: Ingen nævnt, ingen glemt.

En varm personlig tak til Lisbeth Dick for hendes grundige korrekturarbejde, samt til stud. jur. Elisabeth Gro Christensen og stud. jur. Henrik Kure for at have ydet god hjælp med udfærdigelse af bogens registre m.v.

Det har været en fornøjelse at skrive bogen, og jeg håber at noget af min begejstring vil smitte af på læseren. Alle kommentarer og forslag til forbedringer modtages med kyshånd på adressen:

Jens.Elo.Rytter@jur.ku.dk.

København, Juni 2003

Jens Elo Rytter

Dette er den første danske lærebog om Den Europæiske Menneskerettighedskonvention.

Bogen redegør indledningsvis for menneskerettighedernes historie og ideologi, samt de generelle spørgsmål om Konventionens fortolkning, indhold, grænser og stilling i dansk ret.

Herefter gennemgås de rettigheder i Konventionen, som er centrale i en dansk sammenhæng, idet der lægges vægt på danske problemstillinger og på omtale af dansk lovgivning og retspraksis på området. Følgende rettigheder behandles:

- Retten til personlig frihed
- Retten til en retfærdig rettergang
- Retten til privat- og familieliv
- Retten til religionsfrihed
- Retten til ytrings- og informationsfrihed
- Retten til forsamlingsfrihed
- Retten til foreningsfrihed
- Retten til ikke at blive diskrimineret

Bogen er i første række skrevet til brug for undervisningen på Jura ved Københavns Universitet. Den vil dog også kunne være til nytte for advokater, dommere og andre retsanvendere, som har brug for en systematisk fremstilling om Konventionen. Også andre med almen interesse for emnet vil forhåbentlig kunne finde inspiration i bogen.

Bogen indeholder omfattende henvisninger til retspraksis og er forsynet med uddrag af Konventionen, doms- og stikordsregister.

FORLAGET THOMSON

Gad Jura

ISBN 87-619-0682-4

